

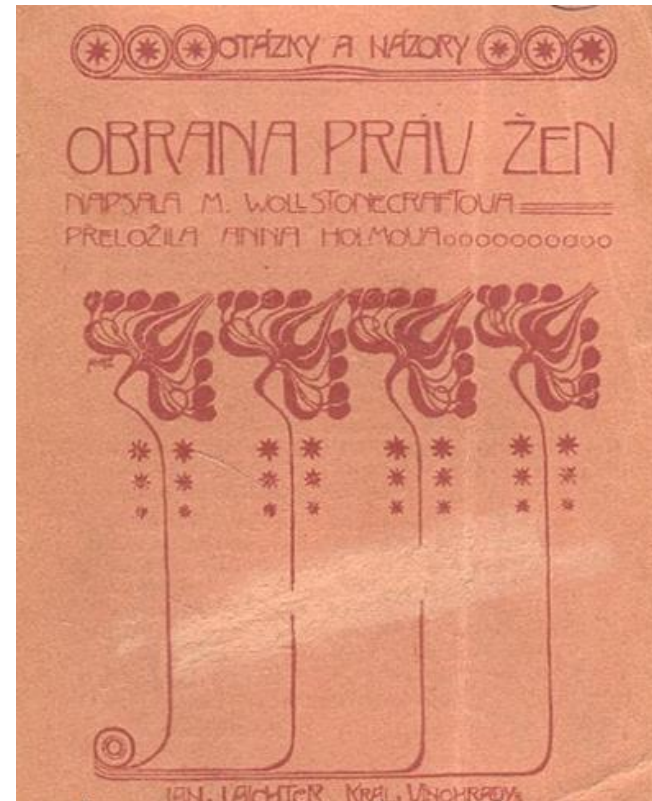
Anna Fischerová,

Michal Topor (michal.topor@ipsl.cz)
pracovní prostor –
<https://dl1.cuni.cz/course/view.php?id=5939>

„žena akademicky

vzdělaná“

LA 27/817 1872
Köln
Telephon 1000 und 1101.
Mily bratříčku,
když jste mi ještě dosud neposlali peníze, tedy je
^{poslali} telegraficky, protože v sobotu ráno chci
jet do Brüsselu, asi 140 marek; raději Fischer než
Fischerová, ač jsem dosud neměla nepřijemnosti. Bydli-
me v Ewig Lampe, tedy tam. Přeptám se každopádně
na poště, nemá-li tam nic. Dosud jsem dostala od
Vás 3 listky. - Helinka se moc zajímá o Tři práce,
máš jí poslat otisk, ať bude sml. Pascha
všem, resp. ukypolheim.
Sestřička.

na příště (22. 3.):

Fischerová, Anna: Krize náboženství. *Ženské směry* 1, 1903, s. 211–215, 229–233

* **H.:** K sjezdu německých sociálně demokratických žen v Brémách. *Přehled* 3, 1904/1905, č. 4, 22. 10. 1904, s. 70–71

Wollstonecraftová, Mary: *Obrana práv žen*, z anglického přeložila Anna Holmová. Praha, Jan Laichter 1904 (*Otázky a názory*, sv. 12; s překladatelčinou předmluvou)

Holmová, Anna: Mary Wollstonecraftová: Obrana práv žen (Předmluva k českému vydání). *Přehled* 3, 1904/1905, č. 10, 3. 12. 1904, s. 189–190, č. 11, 10. 12. 1904, s. 203, č. 12, 17. 12. 1904, s. 221–222.

* **H.:** Die Frau in der Kulturbewegung d. Gegenwart von Gertrud Bäumer (Mit einem Vorwort von L. Loewenfeld). *Přehled* 3, 1904/1905, č. 27, 1. 4. 1905, s. 467

? **Fischerová, Anna:** K účasti ženy v pohanských kultech. *Ženský obzor* 5, 1904/1905, s. 194.

+

dopisy Martenovi

- 19. 7. 1904 – část 2, s. 27 a dál... Sabina Ali
- 25. 9. 1904 – část 1, s. 86 a dál... Kristýna Dvořáčková
- 26. 10. 1904 – část 1, s. 87 a dál Gabriela Chomyková
- 13. 12. 1904 – část 2, s. 2 a dál... Babeta Jílková
- 8. 1. 1905 – část 2, s. 4 a dál... Denisa Kochová
- 23. 4. 1905 – část 2, s. 30 a dál... Michaela Kvasnicová
- 5. 5. 1905 – část 2, s. 6 a dál Mt
- 13. 5. 1905 – část 2, s. 7 a dál... Marie Marešová
- 21. 2. 1906 – část 2, s. 9... a dál Elizabeth Wagebaertová
- 9. 6. 1906 – část 2, s. 11... a dál Kateřina Zajíčková

Krise náboženství.

(Z cyklu úvah a studií.)

Fischerová, Anna: Krize náboženství. *Ženské směry* [Kroměříž] 1, 1903/1904, s. 211–215, 229–233; časopis vycházel od 10. 11. 1903

Touha mít vědomí, že nejsme odkázáni jen sami na sebe, že možno v obtížích života obracet se někam tam, odkud by bylo možno si vyprositi pomoci neb útěchy, krátce snaha nebýti poslední instancí tam, kde vlastní síly ukázaly se býti bezmocnými, zrodila ideu náboženství.

Idea náboženství vznikla uvnitř člověka, v jeho myšlenkové říši, narodivši se ve strachu života, a sice v dobách první existence člověka. Tam, kde přestávalo býti člověku jasno, tam, kde přestávalo jeho přirozené chápání, tam, kde nebylo si možno učiniti vysvětlujících konkluzí, poněvadž člověk ve své duševní chudobě neměl dosti reálních a přirozených praemií: tam bylo tajemství, tam zdálo se, že chápou jiné bytosti, s většími duševními dispozicemi, větší mocí, bytostí vyšších řádů. První člověk, jenž vyšel do přírody a spatřil mihnouti se poprvé blesk, byl obromen.

Tajemství tu bylo. Nové tajemství.

Nikdy před tím nic podobného neviděl, nechápe, odkud ten blesk, zda-li on to mohl učiniti? Ne. Ani on, ani nikdo jiný. Obloha jest tak vysoká a obrovská. Aby mohl něco takového učiniti, potřeboval by příliš mnoho síly, daleko jiné síly, než má, jinou výšku, jinou moc. — Přimo hrůza vedrala se tak do jeho nitra, lež nemohlo jiného říci, než konstatovati blesk. Ano, bylo tu něco tajemného, něco velkého, nadlidského, božského. A když poprvé zřel, že blesk zabíjí, byl člověk znova ohromen. Nebylo pochyby. Božstvo tu bylo, poněvadž blesk byl síla, proti níž on byl zcela bezbranný. Nemohl moci té ani zadržeti rukou, ani strhnouti k zemi a rozdupati, ani zahnatí, ani konečně přivolati, naproti tomu blesk přicházel zcela libovolně, kdy chtěl, kamkoli chtěl, a hračkou usmrcoval. Pojem jakéhosi božstva byl vytvořen, skonstruován, a to božstva nepřítivního. Že potom člověk, kdykoli nastala bouře a křižovaly blesky, nevěda, jak se chrániti, spínal ruce a klaněl se přicházející moci ze strachu a snahy, zda snad by jí neodvrátil prosbou a uctíváním, jest zcela přirozené. Zuenáhla zaveden mimoděčně kult toho kteréhos ohromujícího úkazu, aby byl usmířen, a kult ten byl pak přejímán od pokolení na pokolení, která jej přijímala již jako věc určitou a samozřejmou, v nových objevech nová božstva nalézajíc a nové kultury zavádějíc.

A tato cesta byla lidstvu nejen nejsnadnější, ale i nejsladší. Substituce neznámých jevů pojmem božstva byla velmi snadná, pohodlná a uspokojující. Pojem božství konečně vylučoval v jistém významu další pátrání a učinil je zbytečným, poněvadž veškeren ostatní postup v uvědomování si toho neb onoho nevysvětlitelného úkazu byl nabrizen uctíváním, jež mělo odvracet a namířovat sílu jinak neodvratitelnou. A podobné bylo to vědomí, na nejvýše uklidňující, věřili a mohli doufat, že modlitbou odvrátí od sebe škodnou sílu blesku.

Tak vzniklo náboženství a uctívání celé té legie božstev v dobách první existence člověka. Vytvořilo se mnoho názorů a mnoho kultů, bylo mnoho stanovisek a nesmírná rozličnost kultů, ale jedna společná vira v existenci jakýchsi nadlidských bytostí, neb větších, menších důstojností a toho kterého významu, které vládnou nad člověkem a jsou pávodci těch věcí, jež jsou rozumu lidskému nevysvětlitelné.

Musely být vyšší bytosti dle soudu starého člověčenstva, poněvadž musil někdo být, kdo by znal ty záhady a kdo by pronikal ta tajemství, kdo vůbec ta tajemství dal, jichž duch lidský proniknouti nemohl.

Vira ve vyšší bytosti musila být u všech lidí a u všech kmenů, poněvadž duchu lidskému přirozené není možno všechno proniknouti, a bude-li kdy možno, nebylo tomu tak tehdy, když tvořily se první pojmy božství a první základy náboženství, poněvadž do dnes, v dobách, kdy žije osvícené člověčenstvo, jsou mnohá tajemství, duchem lidským dosud neproniknutá. Proto měly všechny národy a všechny kmeny, ať s dispozicemi duševními kterýmikoli, své bohy a svá náboženství a musily je mít, poněvadž pojem božstva, jež závisla přivádí první pojmy náboženské, byl nezbytný a nepostrádatelný v prvních dobách lidské existence, vysvětluje všechno to, co obklopovala v tajemném zabarvení člověka, stojícího teprve na prvních stupních inteligence a chápání.*)

Tím způsobem stala se idea božství a náboženství společná a počátku všemu člověčenstvu bez ohledu na způsob kultu a vyznávání, tak přenesena z prvních generací na následující celé člověčenstvo, kterýmžto způsobem stala se idea božství s počátku konstantní, pak utkvělou (fixní), tak že generace, jež ji přejímaly od generací předcházejících, ji přejímaly jako vrozenou. (Tato vrozenou, či správněji označeno, fixní ideu lze zaměnit s uvědoměním si procesu změny a toho, co pojem mimo pojem idey této obsahuje, s pojmem náboženského cítu, který tak těžkou překážkou stal se v luštění otázky náboženské hlavně za našich dnů).

*) Cicero a jiní filosofové klasičtí jsou téhož názoru, tvrdíce, že není kmene, jenž by neměl aspoň nějakého božstva, a neuctíval ho. Tvzení to není jen pouhou domněnkou, aneb analogií k tomu, že se shledaných příkladů bylo nutno souditi na všechno lidstvo, ale thesi zcela pozitivní, jak vidno z vět výše uvedených.

Na základě tom vyvinula se nejprve téměř všechna náboženství východních národů, mythologie a náboženství národů klassických a systémy náboženské vůbec.

Mnoho z toho, co dříve bylo příčinou víry v božství, bylo vysvětleno a zrealisováno postupem vývoje duševních dispozic lidstva, mnoho osvětleno z toho, co bylo před tím tajemstvím, ale celkem na otázku náboženství nemělo všechno to mnoho vlivu.

Byla tu síla utkvělé idey božstva, jež se nedala tak snadno zvrátit. Lidstvo, ať v tom kterém stupni vzdělání, zůstávalo v jádru duše nevalně změněným. Bylo vždy v jistém významu přichylo dáti se opanovati tajemstvími, důvěřovati jim a svěřovati se v domnělou obranu a auspice čehosi vyššího a mocnějšího. (Tyto základní rysy povahy, společné člověčenstvu všech věků, lze konstatovati i za našich dnů obzvláště v nižších, méně vzdělaných vrstvách. Trochu vnějšího lesku a mohoucnosti vzbuzuje téměř všude důvěru, třeba nikterak nezaloženou a nedůvodnou.) A tak objevené slabiny uopány byly novými systémy a novými kulty, novými způsoby, a celý kolos náboženský valil se dál s miliony vyznavačů, s miliony věřících, dobrých oveček, které se klaněly tisícům božstev a tajemných bytostí a s nimiž měli se dobře duchaplní „upravovatelé idealů“ a model staniců.

Tak se stalo náboženství nutností člověčenstva.

Massy musily od věků mít své modly, jimiž by se mohly klaněti, svá útočiště, k nimž by mohly volati ve všech potřebách, předměty svých záměrů a svého obdivu, a vzrůstem kultu vzrostlo množství těch, kteří kult modifikovali a kteří jím živi.

A tak jednou z nejhlavnějších otázek nejstaršího člověčenstva byly otázky náboženství a kultu božstev. Péče o nová a nová božstva, o nová uctívání stále se stupňovala a rostla do rozměrů téměř neuvěřitelných, kdy uctívání stalo se téměř fanatismem, jež se dá vysvětliti jen poměry a atmosférou dob toho člověčenstva, které kráčelo v těchto vztazích téměř do krajinosti.

Dávno zmizely mnohé pohnutky a příčiny utkvění idey božstev, dávno zapadly ty a ony názory a domněnky, které budovaly první základy náboženské, stokrátě měnily se formy projevů a formy uctívání, ale dědictvím generací zůstala pevná idea a ta bývala pak retrospektivním důkazem o pozitivní existenci kdy vznikaly pochyby a první předvěsti nedůvěry.

A tak se stalo, že právě utkvělá idea božstev byla největší oporou náboženství a kultu, jež, jak právě zmíněno, nabyl v jistých dobách téměř fanatických rozměrů*).

Tak římané měli za dob císařství na 30.000 božstev, z nichž přijato bylo největší množství od Řeků, Egyptanů, pak vůbec národů východních a ode všech národů podrobených.

Že již i v těch dobách, kdy již rozmařilý a obrovsky široký kult nesmírného množství bohů, přestával vlastně býti bohopoctným úkonem a choval v sobě málo pobožnosti, a že hlavně v dobách předchozích, kdy všechny úkony bohoslužebné byly s opravdovostí konány a náboženské zánícení bylo poctivé, že i v těch dobách nejméněbo rozkvětu náboženských mystérií a kultů božstev byli tací muži, kteří chápali jalovost všech těch papírových formalit a celého tehdejšího systému náboženského, rozumí se samo sebou. Byli to obzvláště filosofové řečtí, kteří se snažili býti filosoficky dobrými a vystoupiti nad úroveň mravní dobroty ostatní massy. Ale právě oni to byli, kteří chápali, že náboženství za poměrů daných jest nutností davu a kteří pracovali k tomu, aby náboženství raději se udrželo v těch mezích, v jakých bylo, než aby bylo odstraněno.

(Chápeme to všickni dobře dnes, kdy víme, co znamená náboženství ještě za našich dnů neuvědomělým, podrobeným massám, jimž život není ničím, než řadou nekonečné práce a nenasycení.)

Tak stoupala a rostla důležitost otázky náboženské tím výše, čím určitěji byla chápána její důležitost pro nejširší vrstvy a její význam pro člověčenstvo vůbec.

Ano, náboženství se stalo chlebem věků.

Ač bylo nazírání na otázky náboženství a představy božstev několikrát, ač bylo vyjadřování víry v tajemství neznámého mnohonásobně a křiklavě různé, ať každý kmeň měl jiné bohy a uctíval je rozličným způsobem, a ať každý jednotlivec měl své vlastní představy božství: přece náboženství dosud všech dob a všech národů bylo a musilo býti v jádru stejnorodé. Chtěly všechny touhy a všechny sny náboženské celého člověčenstva více štěstí, jakého život plně přinést nemohl a nepřináší, prodloužení života, v němž by nebylo slz, stesků a bolesti, těm, kdož žili život poroby, ústrků, bez radosti, bez útěchy posléze chtěly život nekonečných muk a věčného utrpení těm, kdož páchali zlo. Člověčenstvo bylo vždy dobromyslné a důvěřivé. Nemohlo-li dosáti v životě toho, po čem úsilovně toužilo, kladlo své nevyplněné sny na oltář svým bohům, věřic, že oni přinesou a dají, čeho život nepřinesl, a nemohlo-li v životě domoci se spravedlnosti, kojilo se naději, že není možno, aby spravedlnosti se nedovolalo vůbec.

Zmocňovala-li se duši lítost maličernosti života, přišlo náboženství a slíbilo věčný život, byl-li život příliš trpký, slibovalo náboženství štěstí po smrti, za slzy slibovalo radost, za hlad života nasycení po smrti.

Na lidstvu nebylo více než věřiti.

Jak rádo věřilo a jak snadno bylo věřiti, bylo-li všude neuvědomění, bylo-li příliš těžko věřiti jen v reální život, byla-li atmosféra dob přímo přesycena výzvou k důvěře.

Ano, lidstvo věřilo, ať různým projevem a pod různými způsoby, věřilo v jedny cíle a v jedné snaze, poněvadž věřiti

bylo sladko a útěšno. A čím těžší byl život, tím úžeji se přimykalo k ideám náboženským.

Tak bylo náboženství po věky chlebem národů, náboženství ať jakékoli, sytic nadějemi a slibující nasycení.

Takový význam mělo pro člověčenstvo, jež spokojovalo se tím, co mu bylo v nadějích podáváno, a mělo zajisté veliký význam na samy dějiny starého lidstva.

Byly tedy vůdčí idey náboženství základně jednotejné a byly základem všech nauk náboženských, v tom kterém věku se vyskytávaly, a po době více méně dlouhého trvání zapadnutých. Existence a trvání oněch základních ideí byly dotud možné, dokud vyhovovaly idey ty tužbám všeho člověčenstva a dokud podržely svůj veliký význam, jež bez odporu měly po celá tisíciletí a snad v jistém vztahu mají ještě za našich dnů. Všechna náboženství byla stavěna jen na základě zmíněných konstantních ideí a jejich všech význam spočíval v tom, že byla jakýmsi pohyblivými částmi, jež se měnily dle stanoviska člověčenstva a dle jeho duševního pokroku na přístroji náboženského systému, v němž základní vůdčí idey, jeounce jádrem celé soustavy, byly neproměnnými.

(Pokračování.)

Louis Šeděkovský:

Episoda.

Moře bylo tiché a zklidněné. Lehce tleskalo o břehy, tak lehce, že se jeho okraje sotva zpěnily, sotva zpestřily krajovým vroubením.

Večer byl měkký vůněmi a hvězdy pluly v kalichu nebe modře rozvětveného jako perly v nejčistších proudech...

Několik set metrů od břehu těše přeplynula loď.

Pak bylo ticho, ticho, ticho...

Jediná věta byla onoho kouzelného večera vyslovena o soubojích, jichž zde byly celé zástupy na zotavenou:

— Takoví lidé měli by se raději zastřelit! — nebo — takovým lidem patří revolver! — Tak nějak!

Hedvábné, krásné rty jí propustily z bílé hradbičky leaklych zubů, hedvábné, krásné rty, jež nenechaly se nikdy rozekvát polibky ze strachu před nákatou.

Nikdo neslyšel těchto slov, kromě onoho, který jediný směl líbat tyto hedvábné, krásné rty.

Soumrak, který vše to vyprávěl moři, lehce klesl na jeho hled a zmkl.

Chvilí bylo ticho, než ozvaly se šelestivé, nejisté kroky.

„naše
dny“

k dědičce rozplývající se zrakem a obojnými slovy muva, svoje věřitele den po svatbě ukonejší a svou mistressu zaplatí obdrženým věnem, to jest lotr právě takový jako kuplíř, kterého se strážník jen proti vůli bez rukavic dotýká.

(Pokračování.)

Emanuel M. z Litčehradu:

Slunce.

Sedíme v zahradní restauraci.

Je krásné letní odpoledne. Můj přítel srká limonádu a vypravuje o svém pobytu na venkově. Navštívil rodnou ves v horách. Nezná prý krásnějšího místa na světě...!

„Věru, venkov! Ach, venkov, přece jenom jediný kout, kde se dá snít v oněch zelených hájích, travnatých návrších, opoštělých údolích, když je tak člověk sentimentální a nechá se uchvátit sladkým kouzlem léta. Jakoby s něho spadl všecek život, hnsný, každodenní život, uprchl v dálku za hory a vystříbřený obzor, za tyto kraje zpívajících ženou osmáhlých, kosmatých plecí, již štěstím ve tváři vaucají zároveň mimojdoucímu svou náladu, z níž sálá tichá spokojenost životní, vůně pokosených luk a radost zralých, zlatožlutých klasů; pak ty jasné večery plné třepetavých hvězd a velikou stříbrnou deskou měsíce uprostřed, s rozehvěným zvukem vzdálených zvonů, s křehotem žab na hrázi rybníků a skřipotem staré pošty v osamělém úvoze, — ach — venkov, — to je tak asy! illu-

H. Fischerova:

Krise náboženství.

(Pokračování.)

Význam a síla toho kterého náboženství spočívá hlavně v tom, v jaké míře a jakým způsobem nejlépe vyhovovalo požadavkům současného lidstva a současné doby. Náboženství bylo a musilo být, chtělo-li nabyti významu a dosáti delšího trvání v souřadnosti s pokrokem a duševními dispozicemi lidstva své doby, musilo se přispůsobovati požadavkům člověčenstva. poněvadž během dob měnily se tu a onde požadavky lidstva, musilo jaksi připravovati, upravovati a dle současných požadavků zmodifikované základní náboženské idey neproměnně předkládati svému členstvu, slovem náboženství, mělo li míti svůj význam, musilo být lékářem člověčenstva, dobrým jeho druhem a jeho těшитelem.

To byly charakterní povinnosti všech náboženství minulosti, všech dob a všech národů, či lépe řečeno, to jsou a budou charakterní povinnosti náboženství (ať v kterémkoli významu), jež bude míti být náboženstvím budoucnosti.

Zmíněné tři povinnosti byla kriteria kvality náboženství a soudem jeho trvání. Které náboženství nejlépe vykonávalo uvedené povinnosti a nejdéle se jim blížilo, bylo náboženstvím nejllepším, nejmohutnějším a také nejdéle trvajícím. A možno téměř s určitostí tvrditi, že každé náboženství trvalo dotud, dokud zůstalo věrno svým základním povinnostem, jsouc lékářem, druhem a těшитelem člověčenstva.

Vždyť lidstvo každé, nejen lidstvo minulosti, chce mít těšitele na cestě životem, chce mít druba, lékaře a rádce, nechce jít samo bez nadějí, ideí a důvěry v něco lepšího. Člověčenstvo bylo vždy nakloněno mezi nálezi sobě předmět nadějí a předmět útěchy. Neodmítalo proto nikdy od sebe něco takového, co mu přinášelo útěchu a slibovalo naděje, ale spíše hledalo a pátralo po něčem takovém.

To nutno mít na zřeteli, analyzujeme-li otázky náboženství a vůbec otázky těchto vztahů se týkající.

Za vývoje člověčenstva bylo mnoho náboženství, která se hojně rodila a hojně zapadala bez jakékoli kofunkce aneb působení ostatního člověčenstva. Náboženství přicházející, přinášela v samém vlastním zárodku usouzení blízkého či pozdějšího zániku.

Byl tu na počátku přirozené monotheism,*¹) polytheism, stupňovaný ve fetišism, nesčetným množstvím představ a kultů, fetišism, kdy nebylo jednotného uceleného názoru a pravý chaos v nejvlastnějším slova smyslu, chaos božstev, vyznávání, představ, názorů a pojmů, kdy viděno božstvo v každém přírodním procesu, zcela zřejmém,**²) kdy náboženská přemrštěnost dosáhla svého vyvrcholení (jak jsme se před několika stránkami zmínili). Bylo zcela přirozeno, že všechno nabubřelo, naduté, nezařazené a výstřední musilo zapadnouti a roztáti jako snh. Všechno to bezcenné, křivé a bludné, co usadilo se kol základní, utkvělé idey božství a základních pojmů náboženství, musilo v době reakce býti odstraněno a zničeno, takže lidstvu zbyly zase jen základní utkvělé idey božství a několik pevných, prvních pojmů náboženství. Všechna ta nesmírná legie bohů, bohůň, polobohů a nadlidí musila býti rozprášena jako dokumenty duševního strnutí a svědectví úzkých duševních obzorů, staré chrámy rozmetány, a stará ohniště stroskotána, poněvadž lidstvu se počínalo ujasňovati, počínalo svítati v jeho duševních obzorech.

Věřiti v tisíce bohů, viděti božství v dozrávání klasů, v pučení květů, vyznávati celou nauku o tartaru, dáti se opíjeti

*¹) Že člověk na prvním počátku neměl božstev několik, snadno a vysvětláme. První mohutný dojem přírody na ohromeného člověka, jenž nemohl analyzovati hned po částech ty které úkazy a připisovati jim božství, působí dojmem jednotným a teprve v pozdějších dobách, kdy sledoval se s dojmy novými a novými, novými jemu tajnostmi a tajemstvími, počal se vyvíjovati zákonem zcela přirozeným (méjme na zřeteli duševní prvotní stav člověka!) polytheism, který přílišným přecitlivěním a snahou vyjádřiti dojetí, úctu a vřelost všeho toho, co první lidi obklopovalo, vyvíjval se postupem fetišism.

*²) Myslím hlavně na kult klassický, hlavně římský, jenž, jak už dříve zmíněno, vynikal počtem bohů (blíže nalezneme čtenář, interesoval-li by se, v každých knihách jednajících o mythologii). Mělit staří římané božstva nejen vlastností, ctností, domácích událostí, ročních časů, rozličných přírodních úkazů, řek, hor, ale každý pramen, tišiny, měly své bohy. vození hnoje, orání, brázdění, zasévání, vřsta, žní, odvážení do stodol atd. atd.

tak lacinými fabulemi, jak to vše bylo komické, dětské, naivní a směšné!

To byly ty duševní procesy lidstva.³) Celá náboženství minulosti ležela mocí jistého ujasnění a uvědomění člověčenstva zdeptána a znemožněna, ač dlouho dominovala a sloužila lidstvu zároveň. Lidstvo octlo se v krizi, kdy bylo nutno nalézt nové dráhy, nové cesty a zcela nové stavěti chrámy††). Nad mořem poražených model a překonaných názorů, nad bojištěm prohrané minulosti zůstala pevně utkvělá idea božství, která člověčenstvu zbyla po všech katastrofách. Od té pak bylo nutno poznovu počítati.†††) Bylo nutno vyjítí s jiných stanovisek a tvořiti nové závěry. Polytheism a pantheism padly, a lidstvo přirozeně na svých zkumných cestách nemohlo obrátiti se jinam, než k všebožství. Bylo tu ovšem mnoho boje, jenž se rozvíjval vlastně celým lidstvem, než nastal úplný obrat do nových cest, a boj ten nebyl rozhodnut ani pojednou ani krátkou dobou, kdy dlouho zápasilo staré učení s formami novými. Ale lidstvu se ujasňovalo v myšlenkách a nebylo možno, aby se bylo znovu udrželo to, co musilo nezbytně padnouti: formy starých náboženství.

Přišel a zvitčel monotheism jako následek stupně dalšího vývoje člověčenstva, přinesl sebou nová hlediska, nové názory, nové formy a vyjádření ideí náboženských.

Že ani v době dospění k monotheismu většinou lidstva názory nebyly ustáleny, lidstvo sjednoceno v náboženských snahách a tužbách, netřeba ani zmišovati. Rozdílnost projevů, rozdílnost názorů trvaly dále, jen idey v základních rysech zhuštěny a konečným představám dán aspoň určitější směr.

Náboženství, přicházející jedno po druhém, přinášela svým postupem nové a nové pokusy přinéstí lidstvu určitější a důvěryhodnější poznatky (neboť lidstvo duševním postupem stávalo se i opatrnějším a střízlivějším ve svých názorech) a snad nebylo žádné náboženství, třeba bylo nepatrného trvání, tak bezcenné, aby nepřineslo lidstvu aspoň v něčem kus nového poznání a kus nové zkušenosti.

Lidstvo v náboženstvích experimentovalo a učilo se.

V tom také ležel veliký význam náboženství vůbec.

Učiti, býti rádcem a těšitelem.

Po periodách polytheismu a histerie náboženské, v nichž již člověčenstvo v jistém významu experimentovalo, a hlavně v dobách, kdy se počalo nejen tušiti, ale určitě chápati, že názory ty nemohou již člověka uspokojovati a činiti jej šťastným,

³) Mysl se tu na pád hehénismu a vůbec doby náboženského rezervání za dob cisarství (v Římě). Doby před pádem římského cisarství.

††) Polytheism padal. Již Sokrat mluvil o jakémsi jednom bohu. Že lidstvo hledalo opět náboženství a musilo je hledati, vysvitá z několika ryšů, které jsem uvedl v této kapitole. (Lidstvo v této době nebylo ještě schopno žiti bez náboženství vůbec.)

†††) Reminiscence na pád pohanských názorů a příchod Kristův.

možno říci, že téměř přes dny rostly a zapadaly různé sekty náboženské, jež snažily se tvořit a přinést nové idey, schopné přivést lidstvu uspokojení a nové štěstí. Člověčenstvo šlo právě přes hroby četných těch pokusů v dobách sešlepení k novým pramenům světla a nadějí.

Člověčenstvo chtělo vždy a chce být šťastným a to tím spíše, čím více chápe a čím určitěji se ujasňuje v jeho myšlenkách.

Staré lidstvo chtělo a hledalo své štěstí v naukách náboženských. Lidstvo, jemuž pod nobama se řídila půda starých náboženství, která nemohla bo již uspokojiti, hledalo a snažilo se najít nové idey, které by mu ony staré, znemožněné*) znova oživily a vdechly jim takové formy, jež by jemu mohly přinést uspokojení a naděje, ovšem v poměru k jeho duševním dispozicím, k nimž až do té doby se dopracoválo.

Lidstvo chtělo v náboženství znova těšitele a přitele života.

To bylo mnoho.

Všechna náboženství proto musila se snažiti blížiti se těmto požadavkům, přispůsobovati se jim a střešňovati je, chtěla-li se státi náboženstvími davu, národů a člověčenstva vůbec, chtěla-li přečkat věky, či krátce všechna náboženství, chtějíci prospěti všeobecně, musila se mu rozumně podříditi.

A nejen tomu musilo vyhovovati to náboženství, které mělo nastoupiti po padlých kultech a znemožněných ideách a které žilo v dobách jasných se obzorů lidského vědomí a věděni. Náboženství však, jež mělo vyhověti všem nadějím všeho člověčenstva, nemohlo přijíti přímé, prosté a zjevné, bez tajemného nimbu a bez obestření tajemstvími, což snadno pochopíme, uvědomíme-li si stupeň uvědomělosti v těch dobách člověčenstva, jež stálo nad troskami svých tisíců bohů a svých návrhů mytů.

Člověčenstvo, čím na nižším stupni osvěty stálo, tím náchylnější bylo tajemstvími o mysticismu. Mělo-li tedy nové, světové náboženství získati všeobecné důvěry, musilo užiti těch těch prostředků, jimiž bylo možno získati důvěru všech.

Byl to mysticism, který lákal člověčenstvo, a toho bylo se nutně chopiti těm, kteří chtěli prospěti všemu lidstvu a mnohým dobám.

Tak doznaly časy, kdy žily poslední zbytky pohanských kultur, kdy zapadlo první náboženství starověků, kdy rozplynula se tajemství polytheismu a přišla nová tajemství, nové sny a nové naděje, které měly obroditi lidstvo z bláta života a vystavěti mu nové království čistých radostí a prosté bolesti.

Základ a původní rysy nových snah náboženských zůstaly týmiž. Lidstvo chtělo štěstí a náboženství, jež mělo se státi náboženstvím národů, musilo slíbiti štěstí, lidstvo chtělo život,

*) Rozuměj: to, co utkvělá idea a základní pojmy náboženství.

jež by nekonečil posledním vydechnutím, a nové dráhy slibovaly to vše. Slibovaly dobro, věčné štěstí a věčnou lásku, věčné světlo a povýšení po smrti. Nové náboženství kázalo však zároveň zdržlivost a abstinenci, vyzývalo k trpělivosti a k snášlivosti, opak toho, čím do té doby bylo lidstvo přesyceno, slibující království nejčistějších rozkoší.

Bylo to velké náboženství, jež přišlo po dobách krise a úpadku. Bylo útěchou, poněvadž utištěným a potlačeným slibovalo osvobození a věčnou slávu, bylo lékafem steaku a slzí života, bylo druhem utrpení a rádcem těch, kdož tázali se po radě. Ano, přišlo slavné náboženství, jež přinášelo útěchu, naději a uklidnění.

Náboženství pokory a zdržlivosti.

Veliké náboženství.

Snažilo přitisknouti se co možná nejtěsněji k srdci, bolestem a slzám, nepodrobujíc a pokorně isouc ve svých požadavcích. Přišlo *bez nádherných kultů, bez nádherných rouch, bez hluku orientálského přepychu, bez valkaleposti starých model, zaujímajíc svou prostotou a svou srdečností svým bratrstvím a svou něhou, která nikoho nspodřazovala a nikoho nenadřazovala.*

Volalo jen po prostotě srdce a prostým srdcím slibovalo svůj ráj. A tak přišla nová velká epocha lidstva, jež nenastala rázem, ale dlouhým tokem časů, za dlouhých krutých bojů a za nekonečné množství obětí.

Náboženství, jež přišlo, obrodilo na doby člověčenstvo. Stalo se velkým, poněvadž atmosféra doby byla příhodná, idey jeho nejvíce se blížily pojímům štěstí, a srdce těch, kteří je přijali, byla ochotna přijati nové naděje.

A mohlo dotud být náboženstvím národů a časů, mohlo dotud být náboženstvím obrození, dotud náboženstvím štěstí, dokud vyhovovalo ideám člověčenstva a vyhovovalo jeho vývoji.

Člověčenstvo chtělo vždy štěstí vývoje.

A kterékoli náboženství bylo mu dotud náboženstvím štěstí, dokud bylo náboženstvím útěchy a naděje, dokud nepodřizovalo, dokud kráčelo a požadavky člověčenstva a umělo se podřizovati jeho snahám a toubám, dokud kráčelo současně s člověčenstvím.

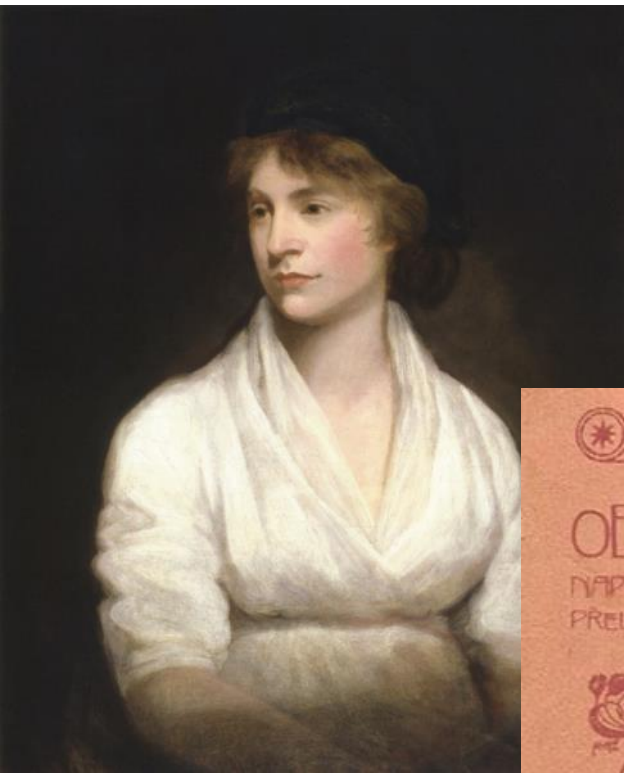
Uchýlení a cesty pochodu člověčenstva, difference s požadavky jeho, nepřispůsobování se jeho duševním dispozicím, snaha po tyranisování lidstva po odlioučení se kterýmkoli náboženstvím vyřklo ortel nutného zániku.

(Pokračování.)

*) - Vláckni bratry jste, pravil Kristus a jeho prvotní shromáždění nemělo žádných představených a podřízených. Byl tu poměr jen otce a synů, bratří a sester.

Marry Wollstonecraft;
https://en.wikipedia.org/wiki/Mary_Wollstonecraft

text předmluvy
 v moodle:
<https://dl1.cuni.cz/course/view.php?id=5939>

„Anna Holmová“ * hypotéza:

Jiskra v popelu.
 Šveřka. Svědsky napsal Tor Hedberg. Ffcl. St. V.—
 Rytmistr Karel Amadeus Slahr byl muž, jež svého času každý vynášel, každý hledal, každý miloval, a přece málo kdo mu záviděl. Byl jedním z lidí, kteří dovedou jiným vnuknouti pevnou víru ve svoje schopnosti — avšak nepodřídil se nikdy kritice prostě proto, že schopnosti svých skutkem nedokazoval. Říkalo se o něm, že by mohl, jenom kdyby chtěl — a nebylo špatného mínění o něm, protože nechtěl, právě naopak. Říkali na příklad: kdyby byl chtěl, mohl již dávno býti ministrem války, anebo: mohl učiniti brilantní partii, nebo: mohl učiniti obronně jmění, a mluvil o tom proto tak rádi, že ani se nestal tím ministrem, ani neučinil brilantní partie, ani nemohl získati si jmění. Tak aspoň vyavěňoval to sám se svým skeptickým úsměvem pod navoekovanými kněry, neboť ani nebyl, ani nestával se nezalým své pověsti. Říkával: »Nechá-li někdo, kdo jede na čistokrevném oři, předejeti jiné, kteří sedí na berkách ledánského plemene, probudí v nich

do
 zařá
 Ryt
 v si
 jako
 na
 rozř
 pozř
 tím
 »pre
 »Na jed n u zvlášť si vzpomínám, kterou nemohl jsem nikdy potkati, aby se mi to nevrátilo do nosu. Okamžitě ctil jsem slabost v kolennu. — Pravdu, oči můj — to byla pevná m duša, kdy nebyl jsem dalek toho, dáti se operadu bli polapit.«
 »Vida — tedy i ty, prosel revisor dobro-se dušně.
 »Ano, však to také bylo na ež se polapit! Ach, laková ženská — bohyně, dokonala to a byně — a přece tak hrozně dětinak. — Ano, y docela zvláštní, podivuhodná směs z oběho. A ké pak tak nevilané krásná — krásná jako anděl!
 »Rozmou a ruce měla takhle — a hlavu nasla a rymě — dala smed trochu posměšná, ale oči piné vlně — dleček by řekl, že jest chladná, a ale ty oči, ty oči ji prozrazovaly! Setkali jsme se kdesi v lázních. Ano, bylo to v Mě! —
 »Jestli se rozpomínám na naše poslední setkání — den po tom musel jsem odcestovat — anad právě to bylo pohankou, že když jsem se lou- li oči, dala se ode mne polibit — jednou, jedin- krát! — A ta hubička palila mne po celou noc — byl bych nevim co za to byl dal, kdybych tam byl mohl zůstat, a tím byl by můj osud »spečetin — to vim — avšak již musel odejít — a pak, no — jak se stalo, tak se stalo, a smed to tak bylo nejšpe. Nehodim se k tomu, anebati cist jho — Ale bylo mi podivné, když jsem ji opět spatřil. Má rymě je odrostlá děti, její muž pečoval uoce dlouho svým přístelivim, d teikrát obdával jsem u nich v rodině — mívá »znamenté hostiny, ten starý Holm!«
 »Revisor vyjel se své židle a odvěně hledel na něho.
 »Holm, pravil — ?«
 »Rytmistr zahryl se do rtův. »Pardon — no, o tom nic nevim.«
 »Revisor dosud tak upíral oči na něho, stávej se co chvilu bledším.
 »Holm — konsul titoa — a ona se jme- novlas — jeho hlas byl náhle dravý — »Anna Hjelmová ?«
 »Rytmistr otočil se mrazuť na patě.
 »U dása — ty ji znáš — no, to byla je- nou myšlenka — to zůstane, rozumí se, mezi námi!«
 »Obřelil se opět k revisorovi, avšak nemohl

Jednoho dne dočel se v novinách, že pant Anna Holmová, rozená Hjelmová, zemřela. V prvim okamžiku jakoby byl prodkou rasou zasmán do prou — tak silným dojmem působilo na něho to jednotlivé oznámení smrti. Nebyl to vzpomínky z mládí, co hrálo zde svou roli, nikoli; bylo mu to tak podivné, ne- očekávané, protože v těchto dvou posledních letech tak upírně na ni zanevřel.
 »Tak! — Tedy jo arva!«
 Když se byl s touto myšlenkou spřátelil, nedojimala ho již nikterak; někdy bylo mu sa- mému s podivem, kterak se stal tak zcela bez- celným.
 »Sínějí řínu do prou počtil jednoho ve- čera o několik dní později, když zaslechl rznám zavřentí a vesla hospodyně, oznamujíc pane revisora Rotha. Obličej jeho v okamžiku »zahofel; ržem však se spanoval, vřel a očé- kával příchozho stejje ve vojenskú póse, jsa jenom o něco bledší než obyčejně.

M. Wollstonecraftová.

OBRANA PRÁV ŽEN.

NAPSALA

ANNA WOLLSTONECRAFTOVÁ.

Z ANGLICKÉHO PŘELOŽILA

ANNA HOLMOVÁ.

V PRAZE

NÁKLADEM JANA LACHTERA NA KRÁL. VINOHRADSKÉM
1894

OTÁZKY A NÁZORY

DOSUD VYSLY:

- I. EPICUR, Bahovité mravních ná-
stění K 1-90, vaz. K 1-70.
- II. THOREAU, Walden čiž Život v le-
sích K 4-1, vaz. K 5-20.
- III. MORLEY, O kompromisu K 2-30,
vaz. K 3-50.
- IV. NIETZSCHE, Nežasné úraby K 2-10
vaz. K 3-30.
- V. Z DENÍKU AMELOVA KP-1, vaz.
K 3-20.
- VI. SCHULTZE NAUMBURG, Umění
v domácnosti K 1-90, vaz. K 2-10.
- VII. SMETANA, Učebny a budoucnost
lidstva. — Obrat ve vývoji hlavo-
ského myšlení a jeho končný vý-
sledek. K 3-40, vaz. K 4-60.
- VIII. WHITMAN, Výhledy demokracie.
K 1-20, vaz. K 2-40.
- IX. WAGNER, Žijte prostě! K 1-80,
vaz. K 2-60.
- X. DEWEY, Škola a společnost. K 1-20,
vaz. K 2-40.
- XI. MASARYK, Schůzky. K 3-50, vaz.
K 4-70.
- XII. WOLLSTONECRAFTOVÁ, Obrana
práv žen. K 3-20, vaz. K 4-40.
- XIII. MASARYK, V běhu a náboženství.
80 hal., vaz. K 1-20.

prol. Polivku to místo, které si jako první náš
slavista, za takového obecně cizinou uznáný, za-
sluhuje.

Z HNUTÍ ŽENSKÉHO.

Mary Wollstonecraftová : Obrana práv žen.
(Předmluva k českému vydání*)

»Obrana práv žen« vyšla v Anglii r. 1792, tedy v době, kdy nebylo ještě organisovaného ženského hnutí, kdy otázka emancipace nebyla pokládána za veliký problém ženy — jednotlivce i celé společnosti. Obsahuje in nuce celý program feminismu, vlastně celý ten myšlenkový a citový základ, z něhož roste emancipační úsilí. Zjedнала autorce slávu ve vlasti a brzy, byvši přeložena do jiných jazyků, i v jiných evropských státech. Tak

*) Vychází právě u Laichtera v Otázkách a Ná-
zorech v překladě Anny Holmové.

prívlastkem. A
of the Autho
Woman) je
ciální politik
ná největší
karakter a o
a smutků, by

Od dě
rův, a tím
by bylo m
duše, dych
především
V otcovs
blaha. Ot
děné jmě
poměrů.
surovost
Mary s
ného ž
ně i p
stavy

Z HNUTÍ ŽENSKÉHO.

Mary Wollstonecraftová: Obrana práv žen.
(předmluva k českému vydání.)

(Dokoně.)
Ve svém biografickém díle píše Godwin o náboženských názorech své ženy: »Její náboženství bylo vlastně jen zcela povrchně sjáto s některými pozitivními systémy. Právila mi často, že se zakládá spíše na výkonu než na přesných pojmích, jež by mohly být prvky diskuse. Milovala vznesenost a půvab krásy přírody i nádherné výtvarné fantazie jí působily nevýslovnou rozkoš.«
O filosofii Mary Wollstonecraftové platí to též. Nevytvořila z prvků, jež přejala, nový organický celek. Dala se při této volbě vésti estetickou zálibou a sympatií k revoltě proti všem zděděným řádům. Vyznává sice viru rozumu, — ale při tom má cit v její vlastní povaze daleko převahu nad rozumem. »Byla ženský Werther«, — praví její láska k Füsslimu, — ale celý její sklon k sentimentalitě. Ten se projevuje též v její mocné sympatii pro Rousseaua. A vztah k názorům tohoto muže je pro ni zvlášť příznačný. Je naděna ideály, které staví lidstvu, — ale tím bolestněji se jí dotýká, že k ženám vlastně nemluví o svých teoriích, že na nich ani nechce, aby hleděly realizovat dílo osvobození, jež hlásá. Její sympathie nemůže zaznít plným, čistým tonem, protože je u ní z veliké části podmíněna možností, substituovat vlastní já teoriím, které tak vyhovují její individualitě, — až právě na to, že jí nedovolují, aby se k nim postavila jako myslící bytost. Neboť Rousseau chce na ženě koketerii a passivitu, ne aby zaujímala určité stanovisko vůči jeho názorům, — a dokonce ne, aby se povznesla k abstrakci a všeobecné ideji. Přiznává jí pouze schopnost, vnímatí jednotlivosti a spěti od jednoho postřehu k druhému, bez poznání vztahů. — Ale Wollstonecraftová cítí, že takový výměr ženských schopností nevystihuje způsoblost jejího vlastního a i mnoha jiných žen intelektu, kterému spíše odpovídá abstrakce, vše vůbec, co stvořily generalisační schopnosti. A nad to v něm nenávidí důkaz vědomého snižování ženy, protože má být u ní a priori vyloučena možnost, vyvinouti se v dokonalejší typ intelektuality. — A tento druhý moment jí zvláště dráždí, jako jí uráží všechny soudy o ženách, pronesené s tváří příliš znaleckou. Vědomí, že všechny normy, stanovené pro duševní a mravní rozvoj lidstva, platí jen pro muže, jí plní smutkem. Z tohoto citu vyplývá též, že dedikuje svou knihu biskupu Talleyrandovi, který r. 1791 v národním shromáždění francouzském podal návrh na reformu školství. Mary Wollstonecraftová souhlasila s jeho názory, — ale jedno jí bolelo: že chtěl popřát hochům dobrodiní správné výchovy, — ale dívky, že nepojímal v své reformní plány. Měla se tu stát náprava starých řá-

dů, rozhodný krok ten předu, — ale ženy v ní byly bez účasti. — A to je pouze jeden případ z nečetných. Jak mají pak ženy podporovat kulturu a všechny její vysoké hodnoty? — Ovšem, Wollstonecraftová zcela jednostranně akcentuje důležitost přímé a činné spolupráce ženy na díle pokroku, — a snižuje nebo opomíjí úplně onen kulturní význam žen, který je v jich moci: inspirovat muže a ozářovat život krásou. Vidí jen, jak často bývají ničitelkami všech vznesených úsilí ducha. Dává za pravdu nepřiznivým úsudkům, pronášeným zhusta o intelektu a charakteru ženy, — ale vinu připisuje mužům. Protože na ni nechťi vědění a energii, nemůže být než překážkou pokroku. Dokud nezmění svých názorův o ní, nastane náprava. Velká většina žen nechce vzít na sebe těžký boj proti společnosti, volit cestu samotou, — přizpůsobuje se požadavkům, jež na ně kladou muži, — a tím zase ničí, ať přímo či nepřímo, jejich dílo. Je to circulus, z něhož není východiska než tehdy, přijmou-li muži v svůj tvůrčí sen jiné prvky. Neboť jen tím dovedou vyprostit také ony ženy, v nichž žije skutečná láska k všem vysokým ideálním hodnotám, z negace, k níž je nutí jich odlišnost od všech uznávaných tradic: pak teprve jim dají možnost krásného kladu. (Přístě dále.)

*

(Z moravsko-slezské ženské organizace.) Ženská organizace počíná se agitativně hýbatí velkou manifestační akcí za všeobecným atd. právem hlasovacím. Nejprv ozvala se v petici zemskému sněmu, jež ovšem byla hozena do koše a veřejnosti vůbec umlčena. Druhým činem bylo organizování práce uvnitř rozdělením na sedm sekcí (právníckou, sociální, chudinskou, školskou, vzdělávací, novinářskou, agitační), z nichž každá konala hojně práci, spadajících do její kompetence, nejvlastnějším jádrem však je projekt 100 politických schůzí po všech koutech Moravy, kde požadavek všeobecného, rovného, tajného a přímého práva hlasovacího bude náležitě propagován. První z těchto schůzí byla v Brně dne 2. listopadu. Dojem je dosti slabý, cítit ještě tu n jasnost, kolísavost a nevyspělost organizace, hlavně pak intenzivní nedostatek dobrých řečnic. Přihlášeny byly původně pí. Zbořilová, choť lékaře z Dolních Kounic, a Králová, choť pekařského dělníka z Brna, ale následkem choroby pí. Zbořilové nastala záměna a mluvila sl. Machová. Byla nemilá nehoda, jež byla příčinou komického zbarvení celé schůze — sl. Machová totiž mnohé nepěkné vlastnosti, jež auditorium s valy k smíchu. Přednáška její meritorně byla lidní, taková, jak býváme zvyklí čísti chvíle v žurnálech všech barev — vyjezděraleje, z nichž se nevybočí. Paní Králová je daleko sympathičtější a též řečnice byla by kdyby dovedla svoji přednášku urovnat.

Z HNUTÍ ŽENSKÉHO.

Mary Wollstonecraftová : Obrana práv žen.
(Předmluva k českému vydání.) (Dokonč.)

Je-li správně pochopen význam, který má vůle a uznání muže pro obrození ženy i význam jejího obrození pro kulturu, vystupuje jinde, kde je řeč o poměru pohlaví, rušivě autorčin rationalism. Je sice těžko říci o těchto jejích názorech něco definitivního, protože si častěji odporuje, ale celkem nejeví porozumění pro to, že se komplikované životní jevy, o něž tu jde, nedají proniknout a pochopit pouhým rozumem. Přenáší na

vztah muže a ženy téměř učení o sociálním kontraktu. Jako by se byl stal hned v začátek nějaký přehmat, nějaká nespravedlivost, která muži udělila superioritu. Možná však zjednat nápravu, celý vztah uvést ve shodu s rozumem a cností tím, že se ženám poskytnou vzdělání, politických práv atd. — zkrátka, vnějšími reformami.

Nerovnost pohlaví je právě tak v rozporu se zásadou abstraktní spravedlivosti, jako nerovnost lidí vůbec a stavovské rozdíly ve společnosti. Wollstonecraftová věří, že s těmito zároveň zmizí poddanství žen. — Spojuje tedy, — řečeno dnešní běžnou terminologií ženskou otázkou se sociální, ale nestanoví správně poměr obou problémů, má-li za to, že prvý je v druhém obsažen, vlastně jen jeho speciálním případem. Necítí, že každý z obou jeví se vyvíjí svým vlastním rytmem, že, ač je jistá vzájemnost, je tu přece podstatná různost. Představuje si sice, že budou-li moudré a spravedlivé zákony vlast lidstvu, až nebude ve společnosti dědičného bohatství a dědičných privilegií, zmizí z poměru pohlaví vše, co je v rozporu s rozumem. V snaze, aby jej učinila ethičtější, aby vznešené snahy uchránila před roztrhnutím, jež jim hrozí vášní, zahává všechny jeho iracionální prvky; — vlastně znehodnocuje je, zneuznává, že, bývají-li mnohdy jako ničivé víry, jsou jindy nejmocnější prameny krásy a síly v životě i umění. Vidí v nich živel nepřátelský kultuře, jak ona ji pojímá, a doufá, že její budoucnost překoná. Oporu pro toto tvrzení má v své víře v dokonalou rozumnost světového řádu. Její Bůh je svrchovaná spravedlivost, nejvyšší rozum, a nemůže připustit, aby se nadále děly věci, které jsou v rozporu s logickými úvahami. Tato víra zakládá její optimism, mistry velice ploché, ale nesený její velikou touhou: zhodnotit všechn mravní i intelektuální obsah duše před forem života, — v poměru muže a ženy; dát pohlavím možnost, setkat se na základě společných myšlenek a společné práce. Přeje si, aby společenský život nabyl tím hutnějšího obsahu. S tím souvisí, že tolik akcentuje přátelství mezi mužem a ženou, že mu i v manželství připisuje větší důležitost než lásce. K tomu, aby ženy mohly být mužům skutečně spolupracovnicemi, má je již výchova připravovati tím, že jim skýtá vědomosti, že je vede k samostatnosti a nedává jim utkvít v začarovaném kruhu smyslnosti. Nelze ani dost ocenit zápal, s nímž protestuje Wollstonecraftová proti zvráceným názorům o divčích výchově, které vládly za její doby, které ještě dosud se drží u mnohých, a volají ze všech zlých a zastaralých zvyků snad nejvíce po nápravě. Její paedagogické návrhy odpovídají moderním teoriím zvláště důrazem, jež klade na koedukaci a na správný poměr rodinné a školní výchovy. Kapitoly, kde o nich píše, patří k nejlepšímu dílu jejího díla, právě tak jako úvahy o poměru rodičův a dětí a o rozdílu mládí a stáří.

Kniha Mary Wollstonecraftové snad právě tím, že je projevem duše ještě nevyhraněné, říká o podkladu emancipace více než pozdější, byť systematictější projevy toho druhu. Vystupuje v ní skoro elementární silou cit, že změna, obnova je v této touze nutná, — a v této bezprostřednosti, v této touze je význam knihy, který vyvažuje její nedostatky logické i slohové, i její mnohdy přehnané reformátorské úsilí, v němž se ztrácí vědomí o hraničích možné a žádoucí reformy i o jejím vlastním významu. Tento cit osamocňuje autorku mezi jejími současnicemi, ale spojuje ji se zápasící a toužícími současnými, již nevyhovují staré formy, a jež cí ženou dneška, již nevyhovují staré formy, a jež pro sebe žádá volnost zkoušet a hledat nové cesty. Je to prostě požadavek určité vyvinuté sensibility. Nedá se odvodit z žádného filosofického systému. Je sám a sebou v duších určitého vývojového stadia, nese v sobě kritiku a negaci principů, systémů, řádů, které s ním nepočítají. Je to nové vytrysklý pramen, — a prvek, který negaci stávajícího, pomáhá zakládat novou kulturu.

Anna Holmová.

NÁROD. HOSPODÁŘSTVÍ.

Obecní rozpočet pražský na 1905.

Z obecního rozpočtu král. hl. m. Prahy, který tento týden byl projednáván v obvyklých kolejších sborech obecních starších, vyjímáme několik nej-důležitějších číslic. Rádné výdaje vzrostly na 11,316,984 K (proti r. 1904 jsou větší o 432,774 kor.); úhrada rádná preliminována 6,812,102 K (jen o 146,137 K více než r. 1904, přes to, že do úhrady této započteno též 50,000 K z výtěžku elektrických podniků), takže zbývá schodek 4,504,882 K, který bude hrazen přírážkami k přímým daním a činžovními krejčary. Přírážky tyto vybírány budou stejnou sazbou jako letos, totiž 16 proc. z daně pozemkové (výnos přírážky 2427 kor.), 15 proc. z daně činžovní (1,097,563 K), 30 proc. k všeobecné dani výdělkové (289,064 K) i k dani podniků veřejně účtujících (1,529,408 kor.), konečně 30 proc. k dani úrokové přímo vybírané (32,383 K) i k dani z vyššího služného (25,667 K), činžovní krejcar (4, resp. 6 proc.) preliminován 1,677,866 K. Celkem mají přírážky vynést 4,654,378 K, takže v rádném rozpočtu vykázan celkový přebytek obnosem 149,496 K, jež se použije na úhradu mimořádného schodku. Rozpočet mimořádný vykazuje potřebu 1,345,66 kor., po srážce vlastní úhrady 301,517 K. Schodek má být kryt jednak přebytkem rádným, jedná z II. rezervního fondu obecních důchodů.

Rozpočet sám zahájen je výslovným upozorněním, že rovnováhy docíleno jen tím, že bylo přihlíženo jen k potřebám nejnalehavějším, což p dnešním neutěšeném komunálním hospodářství přímým rozumem se samo sebou.

* H.: Die Frau in der Kulturbewegung d. Gegenwart von Gertrud Bäumer (Mit einem Vorwort von L. Loewenfeld). *Přehled* 3, 1904/1905, č. 27, 1. 4. 1905, s. 467.

Z HNUTÍ ŽENSKÉHO.

Die Frau in der Kulturbewegung d. Gegenwart von Gertrud Bäumer.*
(Mit einem Vorwort von L. Loewenfeld.)

Autorka rozlišuje v rozvoji ženského hnutí dvě ostře odlišená stadia. Prve šlo ve znamení rozhodné negace, protestu a vzdoru, hlásalo boj všem společenským normám, jež určovaly postavení ženy a žádalo pro ni úplnou rovnoprávnost s mužem. Jeho zástupkyně, Mary Wollstonecraftová, Olympe de Gouges atd. vytýčily jakýs abstraktní bezkrevný ideál „slověka“, pro tento pojem žádaly respekt a možnost uplatnit se ve veřejnosti. Naproti tomu novější směr akcentuje právě energii ženy vlastní, požadavky staršího mu již neodpovídají, ba jsou mnohdy v rozporu s bohatě diferencovaným, individuálně odstíněným vnitřním životem mnohých z dnešních žen. Jejich jemná sensitivita se děsí všeho, co je příliš davové, vše, co je zarážející, schematické, co jejich myšlenkám a citům dává ráz průměrného a neosobního. Ale při tom všem jsou mnohými z vlastních požadavků, — hlavně snahou po hospodářské nezávislosti a dalšími jejími důsledky nuceny, aby věnovaly zájem hnutí, jež pojímá ženy jako celek. Individualismus a pocit souvislosti s celkem bojují v duších těchto žen, prožívají intenzivně problem poměru jednotlivce a massy, tak příznačný pro život dneška. Ale těžší otázky pro ně nespočívá v boji o politická práva, nýbrž v tom, jak proniknout důležité životní vztahy obsahem své bohaté obrozené duše. V popředí tu stojí problem lásky a manželství. Zde je nejhlubší smysl ženské otázky a její nejtěžší konflikt. Theoreticky, všeobecně se tu nedá nic rozřešit, záleží vše na jednotlivcích, na jejich energii, na mnohých vlivech, vědomých i nevědomých. Žádné zákonodárství, žádné sociální reformy nejsou s to, vymýtit tragiku z erotického osudu ženy. — a splnění nového erotického ideálu si jistě vyzádá mnoho obětí z řad těch nejlepších.

Ale i tam, kde jde o povolání, o práci, je podstatný rozdíl mezi oběma směry feminismu. Starší oslavoval a oslavuje, — neboť obě stadia existují vedle sebe, — každou novou dráhu, jež se otevře ženě, ať již odpovídá její povaze či ne. A při tom se dává zlákat nepravou, zcela vyšintou ješitostí, měří výši úspěchu dle zvůcnosti titulu, jehož ta která průkopnice dosáhla. Čím více „mužské“ se zdálo povolání, tím větší triumf. Ellen Keyová teprve ukázala s důrazem na tu dávno známou, ale feminističtěji opomíjenou pravdu, že největší kulturní práce ženy je její působení v rodině, a že jako matka znamená pro spo-

* Vydáno v sbírce „Grenzfragen des Nerven- und Seelenlebens. Einzeldarstellungen für Gebildete aller Stände. Im Vereine mit hervorragenden Fachmännern des In- und Auslandes herausgegeben von Dr. Loewenfeld in München und Dr. Kurrela in Breslau.“

lečnost nekonečně více, než povoláním. Toto zůstává věčnou nevolnou, ženské energie se v něm nikterak neuplatňují. Nejcennejší kulturní vklad ženy by spočíval v tom, dát své práci něco z onoho tepa, které rosiřuje v rodinném životě. Povolání, v němž působila pro jiné, třela povolání lékařky, učitelky, tovární inspektorky k tomu poskytnutí příležitosti, dají se zbarvit osobně, možno dát jim jiný ráz než jaký mají v ruce mužů. Právě tou schopností ženy, vzít se plněji, bezvýhradně skoro v cizí já, vzdát se jeho službě s jenným porozumením. Je to skoro neurčitelný prvek, ale charakteristický pro ženskou práci v jejich nejdokonalejších projevech. Zájem pro člověka, pro plnost lidské bytosti u ni převládá; uplatňuje se také při volbě studia. Největší počet žen se rozhoduje pro vědy, jejich předmětem je kultura, projev osobnosti lidské co nejlpejší, — nejen nějaký úsek z její činnosti. Ale při tom její výkony v tomto oboru nejsou nadprůměrné, a jsou menší toho, co vykonaly ženy v přírodních a exaktních vědách. Nemí zvláštní tento rozpor mezi náklonností a nadáním? — A je snad přiměřenější úkolem ženy být sprostředkující členem mezi geniem a množstvím, — více než specialisace, než objektivní zaujetí ji vyhovuje kultura osobnosti. V tom dovede podat, co je v ni nejlepšího.

Tak asi by se dala řešit otázka po spolupráci ženy v oboru čistě duchovém, problem vyrovnání energií ji vlastních a nejvyšších spirituelních hodnot.

Spisek G. Bäumerové formuluje tedy jako hlavní problem ženské otázky, proniknout kulturní hnutí současně ženským prvkem, dát mu tím nové hodnoty. Při tom uznává nutnost všech náprav, o které se zasazuje ženské hnutí, jimž rozumí právě organizované snahy domoci se pro ženy politických a hospodářských reform, vidí v něm nutnou taktiku, ale ne jádro ženské otázky. V některých bodech, hlavně v požadavku ochranného zákonodárství se shoduje s programem sociálně-demokratických žen, a tím hlavně se liší od většiny buržoasních feministek, které v něm vidí zkracování osobní svobody. Požadavek tento po dlouhou dobu dělil proletářky a zástupkyně měšťanského ženského hnutí, ale poslední dobou tyto jej berou též ve svůj program. Projevem takovýchto snah po regeneraci programu je, alespoň v některých částech, spis, jehož se týče tento referát. Nemí svou hlavní tendenci programovým spísem jako spíše pokusem: určit význam a hodnotu všech těch různých, nannozce protichůdných snah, které jsou shromážděny pod společným jménem feminismu. Nemí v něm strannické zaslepenosti, ani naivního utopismu, jež bývá vlastní literárním produktům tohoto druhu. Neotvírá také nových hledisek, — podává přehled vedle sebe existujících směrů a proudů a vyslovuje přání po jich co nejlpejší syntézi, při níž by byly činný požadavky ženy individua i žen jako celku.

https://de.wikipedia.org/wiki/Gertrud_Bäumer

Památky kovaných prací XVI. až XVIII. století v Hradci Králové. Vydáno nákladem městského průmyslového musea pro severovýchodní část království českého v Hradci Králové 1906.

Ředitel odborné školy pro umělecké zámečnictví v Hradci Králové, Lad. Haněl, vydal nákladem hradeckého průmyslového musea objemnou publikaci, vztahující se k historii našeho uměleckého průmyslu, ale kniha není ničemu hned tak vzdálena, jako té klassifikaci, aby byla řazena do historické literatury výtvarných umění. Kdyby tímto způsobem měla býti naše odborná literatura obohacována, velmi málo bychom získávali a bylo by věru snadno pořizovati publikace toho druhu, poněvadž by stačilo seřaditi listy reprodukcí uměleckých předmětů, napsati několik stránek příliš libovolně všeobecného úvodu, dalších několik stránek věnovati popisu předmětů a jejich technickému provedení a kniha by byla hotova. Nejinak se jeví publikace Hanělova. Marně se ptáte, jaký účel má první část úvodu, pojednávající v příliš všeobecných a necharakterisujících rysech o úpadku a obrození uměleckého průmyslu v XIX. století, v jakém vztahu jsou tyto názory autorovy k oněm památkám XVI.—XVIII. století, jimž je publikace vě-

bezvýzna
publikac
z c. k.
a vděčn
o vídeň
dobré r

Av
fessora
století
ský u
jsou r
do H
tické
kathe
vamé
z rok
význ
cké
bled
klas
che
v h
me
jal
ve
ne
v
h

nována. Je to z velké části opakování téhož, co autor pověděl už v předešlých publikacích, vydaných hradeckým museem, a nevíte věru, proč zde, kde to není zrovna na místě, vykládá nám pan ředitel odborné školy svůj názor a svou náklonnost, vraceti se v moderních pracích k slohům minulých věků, a svou nechuť k dnešním výtvarným směrům a neporozumění jim. Nějaké módní zmatené práce pokládá za počátky moderního slohu a píše, že tyto »počátky nebyly právě snadné, k čemuž nemálo přispívala okolnost ta, že se v čelo tohoto hnutí slohového postavili lidé (hlavně malíři), kteří nejsouce po stránce technické obeznáměli snad ani s jediným odborem umělecko-průmyslovým, veřejnost přímo zaplavovali návrhy pro předměty, jež provedeny měly býti v těch nejrůznějších materiálech. Byliť mezi těmito navrhovateli tací, kterým se nejednalo o nic jiného, nežli o to, podat něco, co tu ještě nebylo, nebo lépe řečeno, co smělo opírat se o vše jiné, jenom ne o staré vzory známých nám prací slohů dřívějších.« To že jsou nějakí ti »zákopníci« obrození slohového, o práce takových nějakých efemerních lidí, kteří svými bizarnostmi rozčilují staré pány, že se jedná při onom velikém hnutí uměleckém, které vyrušilo kde koho z pohodlnosti přebírat formy ze starých slohů, které dalo nám zákonv nové krásy a nových forem a provedlo dnes již hotové obrození slohové? Skutečné počatky, podniknuté, abychom měli nějaký sloh vlastní, byly daleko v jiných rukou, tu se jedná o docela jiné »zákopníky«, než o nějaké

jen slovním popisem, s tu a tam nějakým příslušným datem nebo stručným výkladem slohovým po způsobu školní učebnice. Takovým způsobem miji se publikace z velké části se svým účelem, aby mohla býti příspěvkem k vybudování historie našeho českého umění výtvarného. Poskytuje nám pouze obrazový materiál a podává úkol zpracovati jej jednou znovu se stanoviska historie umění.

Je dvojnásob líto, že miji se cíle publikace musea, které je z našich snad nejčilejší, a to publikace, jejíž náklad vyžádal si jistě mnoho set korun ze skrovných prostředků peněžních, jež naše musea museji tak těžce shledávat. A při tom všem nákladném vypravení nepůsobí kniha tak vkusně, aby byla dosti důstojnou publikací musea, jež má býti vzorem ve svých činech. Upadlo se zde do trochu falešné nákladnosti a jsem jist, že při skromnějších nárocích a rozměrech mohla kniha příznivěji vypadnouti, býti pohodlnější pro používání praktické a vyžádati si daleko menšího nákladu, aniž by tím nějak méně poskytovala, než publikace toho druhu může pro studium podati.

jednoty v
jeste (to
dem, že
jako
to. pro
pací ži
ústavu
trno, ž
ze srd
cem i
podob
semi
žárli
tíživ
rázn
je

H
da
v
s

VĚDA.

SOCIOLOGIE: Havlíčkův nacionalism.

V.

Maje takovou až přílišnou představu o po-

Z letošních prázdninových výstav stojí na prvním místě výstava grafických prací Preissigových. Soubor vystavený na jaře v Topičově saloně přenesly některé akademické spolky na venkov a tak octnul se v Kutné Hoře, Jičíně, Hradci Králové a Semilech. Mělo to dobrý význam, že právě Preissig, se svými upřímnými snahami reformními v oboru grafiky v širokém smyslu, byl volen, neboť není pochybnosti, že výstavami těmi, skoro všude pečlivě upravenými, se získalo podnět zájmu pro jeho ušlechtilé obrodné cíle.

Kutné Hoře a v Hradci Králové dodalo význam většího významu i to, že k nim byly přieny přednášky o grafickém umění. V Kutné přednášel Miloš Jiránek, v Hradci Králové lof Kepl.

Z ostatních výstav, mimo výpravu výtvarného odboru Umělecké Besedy na venkov, jsou jednak drobné výstavy jednotlivců, pořádané řádně, a jednak výstavy menších skupin nejmladších výtvarníků.

—c—

*
Průmyslové kované práce XVI. až XVIII. v Hradci Králové. Vydáno nákladem městského průmyslového musea pro severovýchodní území českého v Hradci Králové 1906. Účel odborné školy pro umělecké zámečnictví v Hradci Králové, Lad. Haněl, vydal národně průmyslového musea objemná publikaci, vztahující se k historii našeho průmyslu, ale kniha není ničemu vzdálena, jako té klasifikaci, aby byla historické literatury výtvarných umění. Způsobem měla být naše odborná práce, velmi málo bychom zřejmě by věru snadno pořizovati publikaci, poněvadž by stačilo seřaditi publikaci uměleckých předmětů, napsati několik stránek věnovati popisu jejich technickému provedení a kniha. Nejinak se jeví publikace Hanělová, jaký účel má první část vyjádřena v příliš všeobecných a nejasných rysech o úpadku a obrození průmyslu v XIX. století, v jakém názoru autorovy k oněm památkám XVIII. století, jimž je publikace vě-

v čelo tohoto hnutí slohovému (hlavně malíři), kteří nejsoucepo stránce odborné obeznámeli snad ani s jediným odborem umělecko-průmyslovým, veřejnost přímo zaplavovali návrhy pro předměty, jež provedeny měly být v těch nejrůznějších materiálech. Byliť mezi těmito navrhovateli tací, kterým se nejednalo o nic jiného, nežli o to, podat něco, co tu ještě nebylo, nebo lépe řečeno, co smělo opíratí se o vše jiné, jenom ne o staré vzory známých nám prací slohů dřívějších. « To že jsou nějací ti »zákopníci« obrození slohového, o práce takových nějakých efemerních lidí, kteří svými bizarnostmi rozčilují staré pány, že se jedná při onom velikém hnutí uměleckém, které vyrušilo kde koho z pohodlnosti přebírat formy ze starých slohů, které dalo nám zákony nové krásy a nových forem a provedlo dnes již hotové obrození slohové? Skutečně počátky, podniknuté, abychom měli nějaký sloh vlastní, byly daleko v jiných rukou, tu se jedná o docela jiné »zákopníky«, než o nějaké bezvýznamné lidičky. Bohužel, v tomto úvodě publikace se dozvíme pouze o jednom, snad z c. k. rakouského patriotismu, který tak uctivě a vděčně tu a tam mezi řádky se objeví, totiž o vídeňském Wagnerovi: ten jediný vzbuzuje dobré naděje v budoucnost.

Avšak nám nejedná se ani o rakouského profesora Wagnera ani o jiné »zákopníky slohu století dvacátého«, nýbrž nám jedná se o náš český umělecký průmysl století minulých. V knize jsou reprodukce prací uměleckých, jak je osud do Hradce snesl. Jsou tu převzácené unikáty, gotické mřížky z Rejskova pastoforia v hradecké katedrále, ušlechtilé práce renaissanční, zajímavé i průměrné mříže barokní a pěkná ukázka z rokoka. Práce dávno minulých věků, které jsou významnými dokumenty své doby a naší umělecké minulosti. Je přirozeno, že v knize budeme hledati vysvětlení o původu oněch prací, jejich klasifikaci uměleckou, jejich datování určité, že chceme se dozvědět, jaký jest jejich význam v historii našeho uměleckého průmyslu, že nechceme se na ně dívatí jako na nahodilé předměty, jako na vytržené listy, nýbrž že chceme je vidětí ve všech jejich vztazích, v jejich dobovém okolí, nemáme-li státi nad nimi bezradní. To bylo povinností, učiniti tak v úvodu publikace, a nemožnou nám dostačiti jen ony poznámky, které jsou

je dvojnásob hro, že mají se cíle publikace musea, které je z našich snad nejhezčí, a to publikace, jejíž náklad vyžádal si ještě mnoho set korun ze skrovných prostředků peněžních, je naše musea musejí tak těžce sblužovat, jež tom všem nákladněm vytravení nepošle kniha tak vkusně, aby byla dosti důstojnou publikací musea, jež má být vzorem ve svých činech. Upadlo se zde do trochu falešné nákladnosti a jsem jist, že při skromnějších nárocích a rozmelech mohla kniha příznivěji vypadnouti, býtí pohodlnější pro používání praktické a vyžádati si daleko menšího nákladu, aniž by tím nějak méně poskytovala, než publikace toho druhu může pro studium podati.

VĚDA.

SOCIOLOGIE: *Havlíčkův nacionalism.*

V.

Maje takovou až přílišnou představu o potřebě spojení všech větví českoslovanských — přílišnou proto, že i bez toho spojení větve ty mohly by se (na př. Čechy samy) udržet, jako se udrží národy ještě menší — a přeceňuje tolik význam Slovenska, postavil se s příkrostití největší proti snahám Hurbanovým a Štúrovským o spisovný jazyk slovenský. Hořekoval, že Štúr ztenčil národ náš o třetinu členův a pronásledoval jej polemikami tak, že i Čechům již se to zdálo přílišno.

Maje na mysli národní ryzost Havlíček postavil i proti myslence českožidovské (Č. Věcla, 1846). Nepřál assimilaci židů vůbec; pokud židé si jí přejí sami, doporučil, aby splynuli s Němci, jejichž jazyk během času se stal se prý »druhým mateřským jazykem« slovenským. K českému národu však jich přece nechťel, odkazuje na jejich semitský původ sledkem kteréhož prý jsou Čechům cizí. Němci, Francouzi a jiní národové. Také židé, přes to, že bydlí roztroušeně a nemluví hebrejsky, sami »považují za jeden národ« bratry, a ne jen za »stejnověrce«. Nechtěl k židům nenávisťi programově, ani v tomto smysle nechtěl, aby se stali »druhým národem« a mravních důvodů, které spojoval s ide-

vyrok M. J. ...